

Erika Worbs, Andrzej Markowski, Andreas Meger: Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989. Harrassowitz-Verlag: Wiesbaden 2007, 320 S.

W zańdženych lětach je wušło tójšto jednorěčnych słownikow neologizmw (mj. dr. za němčinu, bołharščinu, češčinu abo pólsčinu). Wotpowědne **dwurěčne** słowniki pak su skerje wuwzaće, su wšak metodologisce ćim naročnije. Ćim bóle zwjesela, zo wuńdže w léće 2007 w nakładnistwje Harrassowitz dwurěčny słownik neologizmw z titlom „Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen“, w kotrymž so nowe pólske słownistwo, nastate w poslednimaj lětdžesatkomaj, předstaja. Słownik je rezultat kooperacije mjez Dźěłarnju za pólsčinu we Fachowym wobłuku za nałožowanu rěče- a kulturowědu university Mainz w Germersheimje a Institutom za pólsku rěč na Warsawskej uniwersiće. Awtorojo su Erika Worbs, Andrzej Markowski a Andreas Meger, cyłkownu redakciju měješe Erika Worbs. Jim poboku stejachu dalši sobudźěłaćerjo a studenća wobeju uniwersitow.

Kniha je na scěhowace wašnje rjadowana: Po předswójce (s. VII) namakamy wobšěrny zawod (s. IX–XX), zapis źórłow (s. XXI) kaž tež zapis skrótsenkow a znamješkow (s. XXII). Scěhuje hłowny džěl – zapis slowow (s. 1–320), w kotrymž so něhdže 3.500 pólskich neologizmw předstaja.

Předswówo a zawod skićitej přehlad wo nastaću słownika. Po wuprajenju awtorow jedna so při recensowanej knize wo přeni słownik neologizmw za pólsčinu, w kotrymž so leksikaliske inowacije pólskeho słownistwa systematisce a na strukturowane wašnje registruja. Dalša wosebitosć je dwurěčna zakładna koncepcija. Tradicionelne dwurěčne słowniki wobkedźbujaja jenož zrědka neologizmy resp. je jako tajke njemarkěruja.

Zaměr awtorow recensowaneho słownika bě registrowanje změnow w pólskim słownistwje wot kónca 1990tych lět. Woni rozumja słownik zdobom jako dodawk k hižo eksistowacym pólsko-němskim słownikam. Wón skići pak tež solidnu materialowu bazu za přirunowace přepytowanja hladajo na internacionalizowanje pólskeho słownistwa abo wowliwowanje pólsčiny přez němčinu, runje tak kaž za dalše leksikologiske slědženja.

Typologisce widžane jedna so wo pasiwny słownik za němskich recipientow, kiž služi předewšěm rozumjenju pólskich tekstow. Wón skići pak tež pólskemu wužiwarjej tójšto informacijow – wosebje přirunowaceho razu k němčinje (hlej s. IX sl.). Słownik nima preskriptiwny, ale wuraznje deskriptiwny charakter, wopisuje potajkim aktualny rěčny staw. Runočasnje skići słownik dohlad do časowych stawiznow, pólskeje kultury a mentality (s. IX).

Nadźělanje trěbneje materialoweje bazy twori zakład za tajki projekt. W poslednich lětach je so w tutym nastupanju tójšto změniło: Město wobmjezowaneho korpusa, nastateho na zakładze ručneje ekscerpције, wužiwa so džensa elektroniski korpus z njeličomnym mnóstwom datow. Za předležacy słownik neologizmw wužiwach awtorojo tři wažne źórła: powšitkownorěčne a někotre wubrane specifiske čišćane słowniki, nastate po léće 1992, dalše čišćane teksty z nowinarstwa, knihi, słowne zběrki kaž tež internet (s. XIII). Z pomocu pólskich (maćernorěčnych) partnerow so nastaty heslar zwerifikowa a pseudoneologizmy (słowa, kotrež so hižo přjedy wužiwach, ale wšelakich přičin dla so hakle po léće 1990 leksikografisce sfiksowachu) z njeho zelimirowachu.

Za słownik neologizmw je wězo rozsudny koncept neologizma, po kotrymž so naposledk jednotliwe hesła wuzwola. Přiwzali su awtorojo nowotworjene słowa, słowa z nowym woznamom kaž tež požčonki und krute słowne skupiny, kotrež so něhdže wot

spočatka 1990tych lět powšitkownje wužiwaja, wšojedne, hač je wotpowědny neologizm mjeztym hižo leksikografisce sfiksowany abo nic. Ryzy fachowe wurazy kaž tež okazionalizmy so njewobkedźbujaja. Časowy wotrězk, z kotrehož so nowe słowa podawaja, je z 15 do 20 lětami poměrnje dołhi. Tuž njedźiwa, zo jewi so tójšto zapisanych slowow mjeztym hižo w słownikach a so wot rěčnikow snano hižo jako neologizmy njezačuwaaja.

Do swojeho słownika přewzachu awtorojo nimo toho cyły rjad slowow, kotrež so hižo do lěta 1990 wužiwachu, kotrež pak so wšelakich přičin dla w žanym słowniku njejewjachu, na př. substandardne a ideologisce markěrowane słowa kaž tež kulinariske pomjenowanja, kotrež wšak hižo w fachowych terminologijach eksistowachu, ale so hakle po lěće 1990 w powšitkownym słownistwje zadomichu. Wšitke tute słowa resp. frazeologizmy so w słowniku markěruja z hwěžku po pólskim hesle, na př. *falafel** (s. 81), *gorgonzola** (s. 96), *panel** (s. 201), *pójść za ciosem** pod heslom *cios* (s. 38).

Wuměńjenja za přewzaće neologizma do słownika běchu scěhowace (s. XII): 1. Nowe słowo dyrbi mjeztym być wobstatk powšitkowneho słownistwa. 2. Słowo ma so jewić z dosahacej frekwencu, to rěka znajmjeńša tři dokłady z wšelakich žórłow maja předležec (minimalne wotchilenje wot tutoho prawidła je móžne). 3. Wobkedźbujaja so tež slowotwórnbne kriterije kaž tworjenje diminutiwow a awgmentatiwow, uniwerbizacije z *-owka*, *-owiec*, wotwodženki z afiksami a prefiksoidami, z kotrymiž hodža so serije deriwatow tworíc kaž tež zestajenki z elementami, kotrež rjady tworja (na př. *tele-*, *eko-*, *bio-*).

Frazeologizmy so w słownikach konsekwentnje a dospołnje njezapisuja, jich uzualizowanje traje zwjetša dlěje. Tohodla zapřijachu awtorojo w tutym nastupanju tež 1980te lěta; tute frazeologizmy su zwjetša hižo do słownikow zapisane (na př. hižo horjeka mjenowane *pójść za ciosem*). Druhe frazeologizmy so w tutym słowniku přeni raz leksikografisce registruja, na př. *żółta kartka*, *gorący kartofel*, *piłka jest po czyjejś stronie*.

Natwar słownikoweho artikla měri so na potreby němskeho kaž tež pólskeho maćernorěčneho wužiwarja, zo by wšitke trěbne informacije k woznamej, wužiwanju a přeložkej neologizma do němčiny wučitać móhł. Jako lemata funguja nowe słowa, neosemantizmy (markěrowane z wysoko stajenym NB za ‘Neubedeutung’, na př. **interview**^{NB}, s. 115) a nowe slowne skupiny. Krute kompleksne pomjenowanja so z pomocu rombusa markěruja, na př.:

czas ♦ **czas rzeczywisty** (s. 48),

frazeologizmy přidatnje ze skrótšenkou „*phras.*“, na př.

czkawka ♦ **phras. coś się (komuś) odbija czkawką**, (s. 49).

Ortografiske warianty so podawaja, rjadowane po hustoće jich wustupowanja, na př.:

hip hop, **hip-hop**, **hiphop** (s. 105), **lunch**, **lancz** (s. 152).

Prispmnjenja k wurjekowanju, přizwukowanju a fleksiji namaka wužiwar jenož w problematiskich resp. njejasnych padach, na př.

nuggetsy [nugetsy] (s. 185), **replay** [...] *m*, *G -a/-u*, *Npl -e* (s. 239).

Scěhuje podaće fachoweho wobłuka a stila, na př.:

spid, **speed** [...] *Jargon* (s. 265).

Lema so po tym z pomocu krótkje definicije abo synonyma semantizuje, čemuž so podaće němskeho wotpowědnika přizamknje:

kriokomora [...] „abgeschlossener Raum, in dem Temperaturen von ca. 80 Grad C herrschen u. der zur Ganzkörper-Kältebehandlung genutzt wird“ – **Kältekammer** (s. 137).

Hdžež so poskići móžnosť, podawaja so kolokacije, zwjetša dwurěcnje, na př.:

ochraniacz^{NB} [...]. Ochraniacze piszczeli; ochraniacze do jazdy na łyżworolkach. Założyć, zdjąć ochraniacze (s. 187).

Příkladowe sady (z podačom žórła) maja wjacore nadawki spjelnić, wosebje pak na semantiku hesła pokazać. Z pomocu wuwolaka skedźbnjeja słownikarjo na rozdžěle (w semantice a wurjekowanju) mjez pólsčinu a němčinu, na př.:

crack [...] ! im Dt. Crack auch *ugs* „Profi“ (s. 42).

Dale podawaja so chronologisce rjadowane pólske słowniki, w kotrychž je lema hižo registrowany, štož je po wuprajenju awtorow nowum słownika, na př.:

oprotestować^{NB} [...] Supl 1994, PS 2000, IS 2000, US 2003 (s. 195).

Jeli eksistuja tekstowe dokłady, kotrež leža znajmjeńša pjeć lět do přenjeho registrowanja w słowniku, so tule dokumentuja, zawjedžene ze znamješkom , na př.:

monitoring [...] SW 1996, PS 1999, IS 2000, US 2003 1991 NSP2 (s. 169).

Je-li móžno, podawa so pochod neologizma, na př.:

organizer ... < engl (s. 195).

Bjez dwěla jedna so při recensowanej knize wo ambicioněrowany projekt. Wužiwar dóstanje dohlad do pólskich neologizmow a móže tu předstajeny material dwurěcneho wusměrjenja dla njeposrědnje z němčinu, ale wězo tež z kóždej dalšej rěču, přirunować. Semantizowanje hesłow w němskej rěči, němske wotpowědniki kaž tež eksplicitne podača rozdžělow k němčinje tajke přirunanje wo tójšto wolóžuja.

W słowniku nałożowany šěrši koncept neologizma dowoli podaće słownikow, w kotrychž su hesła hižo registrowane. Dokelž njebě přenjetna intencija słownikarjow, podač přeni dokładženy příklad, je słownikowe registrowanje njeaparujomna pomoc při chronologiskim zarjadowanju přenjeho wužiwanja wotpowědneho neologizma. Tole so podpěruje přez přidatne podače přenjeho wužiwanja, jeli je znajmjeńša pjeć lět starše hač registrowanje w słowniku.

Štóž přirunuje heslar recensowaneje knihi z druhim słownikom pólskich neologizmow, na př. „Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000“ (Kraków 2004), zwěšći, zo su w tamnym słowniku hesła zapisane, kotrež tu faluja, na př. *abort-tourist* (za to pak *turystyka aborcyjna*), *adventure*, *aferomania*. Prawdžepodobnje njejsu so wotpowědne hesła po nastajenych kriterijach (na př. hladajo na tři dokłady we wšelakich žórłach) do noweho słownika hodželi. – Bohužel njepreradža słownik ničo wo tym, kak husto neologizmy w přepytowanych tekstach wustupuja. To čím bóle zadžiwa, dokelž wužiwach awtorojo elektroniski korpus, z kotrehož pomocu by tajke zwěšćenje zawěšće móžne było (tak na př. pola Uwe Quasthoff, *Deutsches Neologismenwörterbuch*, Berlin-New York 2007). Tajke postupowanje pak njeje hišće powšitkowny uzus w słownikach neologizmow a je džě tež bóle přeće rěčespytnika, kotryž so z problematiku nowych slowow zaběra. Za předležacy słownik formulowany, na praksu wusměrjeny zaměr sej tajke přidatne informacije nježada.

Hladajo na stajne nastawanje dalšich neologizmow by sej wužiwar přaŕ, zo by so projekt „Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen“ dale wjedŕ a zo by so snano tež jako elektroniska wersija (na př. přez internet) k dispoziciji stajiŕ.

Na kóncu zwostanje mi jenož awtoram wulki kompliment wuprajić za přewšo poradženy słownik, kotryž je so – hladajo na hoberski material – w poměrnje krótkim času solidnje zrealizowaŕ.

Anja Pohončowa

I Serbo-Lusaziani. Storia, letteratura, lingua. A cura di Andrea Trovesi. [Bergamo] 2007, 136 S.

Der Begründer der italienischen Slawistik, Giovanni Maver, sah sich in seinem 1931 erschienenen Rückblick auf die – in die 20er-Jahre fallenden – Anfänge slawistischer Forschung in Italien zu der Feststellung veranlasst, sein Vaterland habe noch recht wenig zur Erforschung slawischer Sprachen und Literaturen beigetragen.¹ In den folgenden Jahrzehnten, insbesondere seit dem Ende des Zweiten Weltkriegs, hat sich das Bild allerdings zum Positiven verändert. So konnten 1994 führende italienische Slawisten in einem stattlichen Band eine bemerkenswerte Bilanz aus fünf Jahrzehnten Slawistik in Italien ziehen.² Doch fehlt darin die Sorabistik. Abgesehen von einigen wenigen Beiträgen, wie „Canti popolari serbo-lusaziani“ von Wolf Giusti³, „Profilo della letteratura serbo-lusaziana“ von Bruno Meriggi⁴ oder „Sorbi, dimenticati d'Europa“ von Claudio Magris⁵, hat die italienische Slawistik auf dem Gebiet der Sorabistik nichts Bedeutendes aufzuweisen. Der vorliegende Sammelband hat sich daher die wichtige Aufgabe gestellt, die spürbaren Defizite abzubauen zu helfen und – in Zusammenarbeit mit Fachwissenschaftlern anderer Länder – in Italien auf das sorbische Volk und seine Spezifik aufmerksam zu machen. Dafür gebührt den Initiatoren, vor allem Andrea Trovesi, Anerkennung.

Fünf in den 60er- und 70er-Jahren des vorigen Jahrhunderts geborene, auf ihren Spezialgebieten durch wertvolle Arbeiten ausgewiesene Wissenschaftler aus vier Ländern der Europäischen Union befassen sich hier in sechs interessanten Beiträgen mit Fragen der Geschichte und Gegenwart der Sorben, mit ihrer Literatur, ihrer Sprache, deren geschichtlicher Entwicklung und Stellung innerhalb der Slavia sowie mit dem deutsch-sorbischen Sprachkontakt. Die Aufsätze sind erweiterte Fassungen von Referaten, die auf einer sorabistischen Konferenz an der Facoltà di Lingue e Letterature Straniere dell'Università degli Studi di Bergamo im Mai 2003 gehalten wurden. Der Herausgeber glaubt, mit der Buchausgabe Studenten der Slawistik in Italien einen gründlicheren Einblick in die Geschichte der Sprache und Kultur des kleinen slawischen Volkes geben zu können, als dies in den Lehrveranstaltungen zur slawischen Philologie an italienischen Universitäten im Allgemeinen möglich ist. So wendet sich dieser Band, an dem freilich nur ein einziger italienischer Wissenschaftler beteiligt ist, in erster Linie

¹ G. Maver, *La Slavistica italiana nel decennio passato e i suoi compiti futuri*. In: *Rivista di Letterature Slave* IV (1931) 1–3, S. 5–16.

² *La Slavistica in Italia. Cinquant'anni di studi (1940–1990)*. Roma 1994, 487 S.

³ In: *Rivista di Letterature Slave* I (1926).

⁴ In: *Le Letterature Ceca e Slovaca*. Firenze 1968, Milano ²1968.

⁵ In: *Corriere della Sera*, 3. 4. 1994.